

РОЗВИТОК КРАСНОМОВСТВА ТА ГРЕЦЬКА ІСТОРІОГРАФІЧНА ТРАДИЦІЯ

Розвиток красномовства протягом всієї доби античності мав винятковий вплив на формування стилю та мови грецької історичної прози: риторична теорія визначала мовні та стилістичні особливості прозових історичних творів, історичні твори стилістично були близькими до творів ораторського мистецтва (Ціцерон “Про закони” 1, 2, 5; Квінтіліан “Освіта оратора” X, 1.31).

В класичний період в красномовстві панувала софістика, відповідно акцент був поставлений на силі переконання. Ісократ завершив розпочату софістами стилістичну обробку аттичної прози та довів до досконалості горгіанський принцип слухової насолоди мовою. Риторична історіографія, створена школою Ісократа, намагалась зацікавити читача мистецтвом слова, побудовою промов, моралізаторством, драматизмом деталізованої розповіді. Автори історичних творів великого значення надавали суто зовнішнім ефектам, наповнювали оповіді вигаданими промовами та суб’єктивними роздумами. Головну роль в історіографії цього століття відіграють Фулідід та Ксенофонт, представники антикварного напрямку, стиль яких зазнав впливу софістики, та учні Ісократа Ефор та Феопомп.

Ідеалізація культурних звершень класичного періоду, яка відбувалась в Александрії та Пергамі після смерті Александра Македонського, стала передумовою до появи аттикізму. В цих містах поширюються філологічні студії літературних, особливо поетичних, текстів. Лексикографічні та граматичні дослідження, а також пов’язаний з видавничою діяльністю александрійських граматиків вибір “кращих з кращих” грецьких авторів (так званий александрійський канон) призвели до того, що аттичні автори V-IV ст. до н.е. проголошуються взірцями, а їх лексичний арсенал та стилістика набувають значення норми. Вже в I ст. до н.е. Кекілій (твори якого не збереглися та відомі нам лише за посиланнями

інших авторів) та Діонісій Галікарнаський, головний теоретик аттикізму, проголошують лінгвостилістичні особливості знаменитих аттичних письменників нормою та відзначають важливість та доцільність орієнтації авторів-початківців на твори письменників, які визнаються взірцевими.

Свої теоретико-програмної форми аттикізм набув саме в період протистояння риторично-стильовому напрямку азіанізму в I ст. до н.е. На противагу “хворому” азіанському стилю, аттикізм прагнув “здорової”, тобто простої та зрозумілої, манери викладу, яка досягалась шляхом старанного вивчення та наслідування мови класичних аттичних письменників. Точне наслідування аттичного діалекту письменників V-IV ст. до н.е. (*μίμησις τῶν ἀρχαίων*) – ідеал мистецтва слова для аттикістів.

На початку нашої ери зацікавленість класичною давниною стає загальнокультурною тенденцією. Оратори I-II ст. н.е., які мандрують по грецьких спільнотах, своєю архаїчною самоназвою – “софісти” – підкреслюють спрямованість своєї наслідувальної діяльності на аттичну давнину [5; 240]. Новий стиль красномовства – азіанський – цінує більше красу висловлювання, аніж переконливість. Стиль авторів, які дотримувались вимог азіанізму, був “далеким від того, до чого прийшла в своєму розвитку аттична проза” [3; 162]. Оскільки вся грецька література розглядалась з огляду на стилістичні норми аттичних взірців, риси, які не відповідали вимогам класичного стилю, вважались ознаками занепаду та деградації [4; 3]. Тому логічним та історично виправданим є той факт, що азіанізм поступається перед так званим “архаїзуючим аттикізмом”, який знову відроджується та стає пануючою тенденцією в літературі I-II ст. н.е.

У історіографів елліністичного періоду, як і у представників другої софістики, відсутній пафос дослідження, постановка та вирішення наукових проблем. Інтерес істориків цього періоду (Дурида Самоського, Мегасфена, Філарха, Гекатея з Абдери, Евгемера з Мессани) спрямований, головним чином, на удосконалення словесної майстерності та ораторської

техніки, успадкованих від попередніх поколінь. Позиції, протилежні до риторичного напрямку історіографії, обстоював у II ст. до н.е. Полібій з Мегалополя, послідовник Фукідіда. На його думку, історіографія повинна не розважати читача, а давати йому практичну користь, тобто вчити розуміти закони розвитку суспільства та передбачати його майбутнє.

В грецькій літературі періоду римського панування вирішальну роль відігравали архаїстичні тенденції, пов'язані з “грецьким відродженням” та загальнокультурною аттикістичною тенденцією. Це сприяло наслідуванню істоиками II-III ст. н.е. (Плутархом, Арріаном, Аппіаном, Діоном Касієм Кокеяном, Геродіаном) мови та стилю класичних прозаїків – Фукідіда та Ксенофонта.

Отже, як наслідок впливу красномовства в грецькій історіографії існували дві тенденції мовного висловлювання. Прибічники однієї з них основним своїм завданням вважали правдиве відтворення історичних подій *sine ira et studio* (це так званий антикварний напрямок). Інші ж метою історичного твору вважали насолоду читачів чи слухачів, відповідно, всі лінгвостилістичні засоби були спрямовані на їх уяву та/або відчуття (риторичний напрямок).

ЛІТЕРАТУРА

1. The Cambridge History of Classical Literature. – v. I, p. 4: The Hellenistic Period and the Empire / ed. P.E.Easterling, V.M.Knox. – NY, 1999. – 278p.
2. Круазе А. и М. История греческой литературы. – пер. с франц. В.С.Елисейевой. – Петроград, 1916. – 78бс.
3. Меликова-Толстая С. Античные теории художественной речи // Античные теории языка и стиля / ред. О.М. Фрейденберг. – М.-Л., 1936. – с.147-171.
4. Полякова С. Греческая проза I-IV веков н.э. // Поздняя греческая проза. – М., 1961. – с. 3-26.
5. Тронский И.М. История античной литературы. – М., 1983. – 464с.